

De Duurzame Big Five van Drimmelen

Ontwerp Programma Duurzaamheid

November 2020

Colofon

Dit programma is opgesteld door SME in opdracht van de gemeente Drimmelen.

In opdracht van

Gemeente Drimmelen

Contactpersoon: Kendra van der Spek, projectleider/beleidsmedewerker Gemeente Drimmelen

kvanderspek@drimmelen.nl

0162-690227

Opgesteld door

SME

Jurgen Broeders, adviseur beleid & proces

broeders@sme.nl

030-6358900

Made/Utrecht, november 2020

Foto's: gemeente Drimmelen

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Opgave en ambitie	8
3. Energietransitie	11
4. Duurzaam ondernemen en circulariteit	17
5. Klimaatadaptatie	21
6. Natuur en biodiversiteit	25
7. Duurzame Mobiliteit	30
8. Borging en monitoring	33

1. Inleiding

In Drimmelen werken we hard aan duurzame ontwikkeling. Dat is een gezamenlijk opgave waar we samen met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en de gemeente aan werken. De komende jaren doen we dat aan de hand van de vijf belangrijkste duurzame thema's van dit moment: de duurzame Big Five van Drimmelen. De hoofdlijnen voor deze vijf uitdagingen (energietransitie, klimaatadaptatie, duurzame en circulaire economie, natuur en biodiversiteit, en duurzame mobiliteit) zijn in dit programma uitgewerkt.

1.1. Aanleiding

In 2012 en 2013 is samen met duurzaamheidspartners in de gemeente de Visie Duurzaamheid 2040 en het Beleidsplan duurzaamheid 2013-2017 opgesteld. Nu is opnieuw de stand van zaken opgemaakt en een nieuw programma Duurzaamheid opgesteld. Dat sluit aan bij de ontwikkelingen die de afgelopen jaren op landelijk, regionaal en lokaal hebben plaatsgevonden. Denk bijvoorbeeld aan het Klimaatakkoord, het Deltaplan Ruimtelijk Adaptatie, de voorbereidingen voor de Omgevingswet en de Toekomstvisie die in Drimmelen is vastgesteld.

1.2. Visie Duurzaamheid 2040

Nagenoeg alle ambities uit de Visie Duurzaamheid zijn in algemene zin terug te vinden in de ambities in dit Programma Duurzaamheid. Alleen de ambities rond energietransitie zijn door alle ontwikkelingen sterk veranderd; de meeste ambities uit de Visie Duurzaamheid zijn achterhaald door de snelle ontwikkelingen op dat vlak die sinds 2013 hebben plaatsgevonden. Daarnaast is in het programma een nieuw thema actueel: klimaatadaptatie. Tot slot is samenredzaamheid verweven in alle thema's van dit programma. Daarmee is ook het thema Sociaal domein/Leefbaarheid (Samen doen, verbinding leggen, leefbaarheid, inclusieve samenleving) uit de Visie Duurzaamheid als belangrijk uitgangspunt geborgd binnen dit programma.

De Toekomstvisie, de Omgevingsvisie en dit programma hebben nagenoeg alle ambities uit de Visie Duurzaamheid op een of andere manier opgenomen. Bij vaststelling van dit programma kan de Visie Duurzaamheid 2040 dus komen te vervallen.

1.3. Uitgangspunten

Voor het Programma Duurzaamheid Drimmelen gelden de volgende uitgangspunten:

- Dit programma sluit aan bij de Toekomstvisie
Op 5 maart 2020 is de Toekomstvisie¹ voor de gemeente Drimmelen vastgesteld, met een visie voor de gemeente Drimmelen in 2040. Deze visie gaat over wonen, leven en werken in de gemeente Drimmelen en hoe dit er in 2040 uit moet zien. De toekomstvisie kent vier bouwstenen: samen bouwen aan een toekomst, een levendige gemeente, onze blauwgroene motor en een toekomstbestendige gemeente. Deze Toekomstvisie vormt de basis voor de Omgevingsvisie, die op dit moment wordt opgesteld.

---

¹ Bekijk de Toekomstvisie op drimmelen.nl/toekomstvisie-2040

- Dit programma sluit aan bij de Omgevingsvisie:
De Omgevingsvisie is een uitwerking van de Toekomstvisie voor onze fysieke leefomgeving. Hierin staat wat wij met elkaar belangrijk vinden als het om onze leefomgeving gaat. Over alles wat we buiten zien, ervaren, horen en ruiken. Dit kan over gebouwen, wegen, stoepen en water gaan, maar ook over gras, bomen en monumenten. Over vergrijzing, het omgaan met het buitengebied, bereikbaarheid, en winkelaanbod. Over gezondheid, veiligheid en duurzaamheid. In de omgevingsvisie kijken we dus niet alleen naar de echte leefomgeving. We kijken ook naar sociale onderwerpen die in de gemeente spelen. Het doel is om samen onze gemeente nog leefbaarder, veiliger, toekomstbestendiger en duurzamer te maken. Deze omgevingsvisie gaat over de hele fysieke leefomgeving. We maken keuzes per gebied waarin we al die zaken samen bekijken. En daar koppelen we doelen en ambities aan. Dat noemen we ook wel de integrale aanpak. Dat betekent dat onderwerpen als veiligheid, bereikbaarheid en duurzaamheid in de hele visie terugkomen. Zo zorgen we ervoor dat we de juiste keuzes maken. De visie is de basis voor de invulling van andere instrumenten van de Omgevingswet. Dit zijn de programma's, het omgevingsplan en de vergunningen.
Naar verwachting is de ontwerp omgevingsvisie in december 2020 klaar. In dit Programma Duurzaamheid namen we daarom de stukken mee, die er al wel zijn: het ambitiedocument, de bouwstenen en bestaand beleid. In dit programma hebben we dit voorlopig de 'concept-omgevingsvisie' genoemd. Het is de bedoeling dat de definitieve omgevingsvisie uiterlijk in het tweede kwartaal van 2021 wordt vastgesteld. Eventuele wijzigingen ten opzichte van de huidige stukken verwerken we dan in dit programma.
- In de geest van de Omgevingswet
Het Programma Duurzaamheid Drimmelen is opgesteld in de geest van de Omgevingswet die naar verwachting op 1 januari 2022 in werking treedt. Dat betekent bijvoorbeeld dat dit programma participatief tot stand is gekomen (zie paragraaf 1.4). Daarnaast is dit programma opgesteld als vrijwillig programma. Een vrijwillig programma is een van de instrumenten van de Omgevingswet en bevat doelstellingen, de opgave, maatregelen, en de wijze van monitoren.
- Samenredzaamheid: verduurzamen doen we samen in Drimmelen.
Verduurzamen van onze gemeente heeft een belangrijke sociale component. In de praktijk werken projecten het beste als ze door inwoners zelf worden bedacht en (voor het grootste deel) worden uitgevoerd. De gemeente is daarom continu in gesprek met inwoners die ideeën hebben over duurzaamheid. Buurtbewoners bepalen mede hoe hun wijk er uit ziet en dragen bij aan het beheer. De gemeente stimuleert en ondersteunt dat. Dat geldt ook voor duurzame initiatieven in de wijken. Samenredzaamheid is daarom verweven in de verschillende thema's van dit programma. In elk thematisch hoofdstuk is aangegeven hoe samenredzaamheid daarin terugkomt.
- Inzetten op vergroting bewustwording
Het vergroten en bewustwording door middel van communicatie en educatie komt binnen elk thema binnen dit programma terug. In de Toekomstvisie staat daarover: 'Ten grondslag aan toekomstbestendigheid (...) ligt bewustwording (...). Ons gedrag zal moeten veranderen om klimaatadaptatie mogelijk te maken, over te stappen op duurzame energiebronnen, ons energieverbruik te verminderen en circulair gebruik te maken van grondstoffen. Dit vraagt om brede bewustwording, want iedere inwoner kan bijdragen aan een toekomstbestendiger Drimmelen.' Ook tijdens de verschillende participatierondes kwam inzetten op meer bewustwording als een speerpunt naar voren.

1.4. Totstandkoming van het Programma Duurzaamheid

Dit Programma Duurzaamheid volgt het Beleidsplan duurzaamheid 2013-2017 op. Het is opgesteld als vrijwillig programma in de geest van de Omgevingswet. Het Programma duurzaamheid is het eerste programma dat de gemeente Drimmelen op die manier opstelt. Dat betekent dat het opstellen van het programma, vooruitlopend op de inwerkingtreding van de Omgevingswet (naar verwachting in 2022), tegelijkertijd een zoektocht was naar de beste invulling van dit instrument. Op landelijk niveau is men nog bezig om invulling te geven aan het instrument programma onder de Omgevingswet. Dit betekent dat er steeds nieuwe informatie over dit instrument beschikbaar komt. Ons Programma Duurzaamheid is daarom een pilot. We ontwikkelen dit programma in de loop der jaren op basis van de nieuwe ontwikkelingen rond het instrument programma door naar een vrijwillig Programma Duurzaamheid. We doen hiermee ook ervaring op voor andere nog op te stellen programma's. Hieronder is toegelicht welke stappen zijn gezet om dit programma op te stellen.

Resultaten Beleidsplan duurzaamheid 2013-2017 (maart-augustus 2019)

Als eerste stap om te komen tot een nieuw programma duurzaamheid is door middel van een Quicksan in kaart gebracht hoe de gemeente Drimmelen er voor staat op het gebied van duurzaamheid. Daarvoor zijn gegevens uit landelijke indices gebruikt, zoals de Klimaatmonitor, en is samen met betrokken ambtenaren en verschillende duurzaamheidspartners de stand van zaken van de acties uit het Beleidsplan 2013-2017 geëvalueerd. Deze Quicksan is ter informatie naar de gemeenteraad gestuurd.²

Uit deze Quicksan (situatie medio 2019) bleek het volgende:

- De gemeente Drimmelen scoort een 6,2 op de Gemeentelijke Duurzaamheidsindex. Dit is boven het landelijke gemiddelde. Deze index bestaat uit enkele onderdelen. Op het onderdeel Milieu en Energie scoort Drimmelen net onder het landelijk gemiddelde.
- In de Nationale Monitor Duurzame Gemeenten van 2018 staat Drimmelen op plek 194 van de 380 gemeenten. De gemeente scoort goed op sociaal-cultureel kapitaal, maar minder goed op het ecologisch kapitaal.
- Als we kijken naar de doelstellingen in het beleidsplan duurzaamheid 2013-2017, dan scoort de gemeente Drimmelen redelijk tot goed op de thema's consumeren/afval, natuurbeheer/stedelijk groen, sociaal domein/leefomgeving en bebouwde omgeving. De gemeente scoort minder goed op de thema's energie, mobiliteit en ondernemen.

Bijeenkomst met betrokken beleidsmedewerkers (februari 2020)

Beleidsmedewerkers van verschillende afdelingen hebben hun input geleverd voor dit programma tijdens een werksessie.

Participatie aansluitend op de Toekomstvisie en Omgevingsvisie (september 2019 – mei 2020)

De Visie Duurzaamheid 2040 en het beleidsplan duurzaamheid 2013-2017 kwamen in nauwe samenwerking met de duurzaamheidspartners van de gemeente tot stand. Voor dit Programma Duurzaamheid vormen de Toekomstvisie en Omgevingsvisie de basis. Daarom is voor participatie rond het Programma Duurzaamheid aangesloten bij de participatierondes van de Toekomstvisie en de Omgevingsvisie. Op die manier is het overvragen van onze duurzaamheidspartners en dubbel werk voorkomen.

---

² Zie: <https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=drimmelen&id=3c1e1385-a9ac-4b49-9df2-24d99692e290>

De inbreng die inwoners, ondernemers en natuur- en milieugroeperingen, maatschappelijke organisaties en andere overheden tijdens de participatierondes voor de Toekomstvisie³ en de Omgevingsvisie⁴ leverden op de thema's van de Big Five, vormde een belangrijke bouwsteen bij het opstellen van dit programma.

1.5. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 zijn de opgave voor de gemeente Drimmelen op het gebied van duurzaamheid en de hoofdambitie binnen dit programma beschreven.

In de hoofdstukken die daarop volgen zijn per thema de ambities en doelstellingen bepaald. Deze ambities en doelstellingen komen veelal voort uit de Toekomstvisie. Vervolgens wordt beknopt toegelicht wat we de komende jaren doen om de doelstellingen te behalen.

De landelijke en regionale kaders waarbinnen we werken, zijn opgenomen in bijlage 1 bij dit programma.

---

³ Zie voor meer informatie over participatie bij de Toekomstvisie: drimmelen.nl/toekomstvisie-0

⁴ In bijlage 2 zijn de opbrengsten uit het participatieproces voor de Omgevingsvisie opgenomen.

2. Opgave en ambitie

2.1. Opgave

De hoofdopgave voor de gemeente Drimmelen op het gebied van duurzaamheid:

‘De gemeente Drimmelen is in staat om de belangrijkste ontwikkelingen/opgaven op het gebied van duurzaamheid op te vangen zonder het eigen karakter, de blauw-groene motor, te verliezen.’

De belangrijkste opgaven, die op dit moment en de komende jaren op ons afkomen, zijn:

1. Energietransitie;
2. Klimaatadaptatie;
3. Duurzaam ondernemen en circulariteit;
4. Natuur en biodiversiteit (behouden, beschermen en stimuleren; dit alles in balans met het gebruik van het landschap voor agrarische en recreatieve doeleinden);
5. Duurzame mobiliteit.

De urgentie van deze opgaven is hoog. Uit de participatiesessies blijkt dat iedereen de nadelen ondervindt van de klimaatverandering en vindt dat we actie moeten ondernemen om prettig te kunnen blijven wonen en werken in de gemeente Drimmelen. Ook op regionaal, provinciaal, nationaal en internationaal niveau is voor deze thema's veel aandacht. Zowel in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) als de Brabantse Omgevingsvisie komen deze thema's terug.

Daarom vormen deze thema's de 'Big Five' waarop wij ons de komende jaren richten in dit Programma Duurzaamheid en de uitvoering hiervan. De vijf thema's kun je niet los van elkaar zien. Daarom zijn bij de uitvoering van het programma verschillende beleidsvelden en afdelingen van de gemeente betrokken en wordt bij de uitwerking van deze thema's ook de samenhang aangegeven.

2.2. Hoofdambities

De hoofdambities zijn in onze Toekomstvisie verwoord:

1. De gemeente Drimmelen is in 2050 een volledig energieneutrale gemeenschap (energietransitie);
2. In 2040 zit circulair handelen in het systeem van onze gemeenschap (duurzaam ondernemen en circulariteit);
3. Drimmelen is klimaatbestendig en waterrobuust in 2050;
4. In 2040 zijn we een krachtige blauw-groene motor waar natuur, de agrarische sector en recreatie centraal staan (natuur en biodiversiteit);
5. In 2040 zijn de zes kernen met elkaar en met de regio op een duurzame manier verbonden (duurzame mobiliteit).

De ambities uit de concept-omgevingsvisie sluiten hier op aan:

6. Toekomstbestendige en duurzame woningen (energietransitie);
7. Voldoende groen in de wijk (natuur en biodiversiteit + klimaatadaptatie);
8. Nieuwe en schone vervoersvormen in en tussen dorpen en stimuleren verplaatsingen met de fiets en lopend (duurzame mobiliteit);

9. Natuur, recreatie en agrarische sector staan centraal en zijn in balans (duurzaam ondernemen en natuur/biodiversiteit);
10. Natuur staat voorop in de Biesbosch (natuur en biodiversiteit, duurzaam ondernemen);
11. Stimuleren lokaal ondernemerschap en lokale producten (duurzaam ondernemen en circulariteit);

CONCEPT

DE DUURZAME BIG FIVE VAN DRIMMELEN

In Drimmelen werken we hard aan duurzame ontwikkeling. Dat is een gezamenlijk opgave waar we samen met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en de gemeente aan werken.

De 'Big Five van Drimmelen', de vijf belangrijkste duurzame thema's van dit moment, staan daarbij centraal. Voor elk van die thema's zijn in het Programma Duurzaamheid de ambities en doelstellingen bepaald. Deze ambities en doelstellingen komen veelal voort uit de Toekomstvisie van onze gemeente.

Bekijk de ambities en doelstellingen per thema hiernaast.

NATUUR & BIODIVERSITEIT

AMBITIE

In 2040 zijn we een krachtige blauw-groene motor waar natuur, de agrarische sector en recreatie centraal staan.

DOELEN

- we zijn zuinig op de Biesbosch
- ecologische verbindingzones realiseren
- bevorderen van biodiversiteit

DUURZAME MOBILITEIT

AMBITIE

In 2040 zijn de zes kernen van onze gemeente op een duurzame manier met elkaar en met de regio verbonden. Het aantal vervuulende verkeersbewegingen in is dan fors teruggebracht, terwijl er een goede innovatieve infrastructuur tussen de dorpskernen ligt.

DOELEN

- 2025: Emissieloos OV en doelgroepenvervoer
- 2030: Duurzaam vervoer gemeentelijke organisatie
- minder verplaatsingen, schonere verplaatsingen, zuinigere verplaatsingen en bevorderen van langzaam verkeer

KLIMAATADAPTATIE

AMBITIE

Drimmelen is klimaatbestendig en waterrobuust in 2050: in Drimmelen heb je droge voeten en een koel hoofd.

DOELEN

- 2020 klimaatbestendig handelen
- waterneutraal bouwen van nieuwe gebieden
- groene kernen
- opvangen van regenwater

ONZE UITGANGSPUNTEN

- samenredzaamheid: iedereen kan meedoen
- we werken aan bewustwording & betrekken het onderwijs
- we gaan uit van onze toekomstvisie en omgevingsvisie

DUURZAAM ONDERNEMEN EN CIRCULARITEIT

AMBITIE

In 2040 zit circulair handelen in het systeem van onze gemeenschap. Grondstoffen worden maximaal hergebruikt. Bedrijfs- en huishoudelijk afval wordt maximaal gescheiden en we hergebruiken het voor iets anders.

DOELEN

- maximaal 30 kg restafval per persoon in 2025
- in 2040 consumeren we duurzaam
- de gemeente koopt duurzaam in
- circulair bouwen van huizen en inrichten van openbare ruimtes

ENERGIETRANSITIE

AMBITIE

De gemeente Drimmelen is in 2050 een volledig energieneutrale gemeenschap. In 2040 zijn we al ver op weg om energieneutraal te worden.

DOELEN

- energiezuinige woningen & gemeentelijke gebouwen
- 15% warmtebesparing tussen 2020-2030
- opwekken van duurzame energie
- gezamenlijke energie-initiatieven
- onderwijs dat aansluit bij werkgelegenheid

3. Energietransitie

Onze ambitie in de Toekomstvisie

De gemeente Drimmelen is in 2050 een volledig energieneutrale gemeenschap. In 2040 zijn we al ver op weg om energieneutraal te worden.*

* Bij het opstellen van de actieplannen energieneutrale dorpen onderzoeken we of het realistisch is om al in 2040 energieneutraal te zijn, in plaats van in 2050, zoals is vastgelegd in de Toekomstvisie.

3.1. Doelstellingen

1. Gemiddeld energielabel B voor alle woningen in 2021 (Woonvisie)
2. Nieuwbouw voldoet aan BENG (Bijna Energieneutrale Gebouwen)
3. Gemeentelijke gebouwen duurzaam maken: 49% CO₂-reductie in 2030 en 95% in 2050
4. Energiebesparing openbare verlichting: 50% in 2030 ten opzichte van 2013 (Klimaatakkoord)
5. Aardgasvrij in 2050 (Klimaatakkoord)
6. Energiebesparing: 15% voor warmte tussen 2020-2030 (Concept-RES)
7. Opwek van duurzame energie (Concept-RES)
  - a. Opgave grootschalig zon op dak tot 2030: 26 GWh (ong. 25–30 ha)
  - b. Op zoek naar innovaties: bijv. drijvende panelen op spaarbekkens Biesbosch
8. Gezamenlijke energie-initiatieven zorgen voor verbinding tussen inwoners, bedrijven en maatschappelijke instanties (Toekomstvisie, concept-Omgevingsvisie)
9. Onderwijs dat aansluit op werkgelegenheid, zoals in de energiesector (Toekomstvisie)

3.2. Maatregelen

Maatregel	Koppelkansen	Partijen	Planning	Soort maatregel
Energietransitie algemeen				
Opstellen Regionale energiestrategie (RES)		Gemeente, samen met zo'n 80 stakeholders	Tot juli 2021	Beleid
Opstellen Transitievisie Warmte (TVW)		Gemeente, samen met stakeholders	2020-2021	Beleid
Per dorp en buurtschap een Plan van Aanpak Energieneutrale dorpen opstellen	Samenredzaamheid, Duurzame mobiliteit	Gemeente, bewoners	Medio 2021	Beleid
Proeftuin Aardgasvrije Wijken Terheijden	Samenredzaamheid	Gemeente <i>Traais Energie Collectief</i>	doorlopend	Uitvoering
Gemiddeld energielabel B voor alle woningen in 2021				
Duurzaamheidslening voor inwoners	Samenredzaamheid	Gemeente	doorlopend	financieel
Nieuwbouw voldoet aan BENG (Bijna Energieneutrale Gebouwen)				
Kaders opstellen voor de gewenste duurzame stedelijke ontwikkeling.	Klimaatadaptatie, Duurzaam ondernemen en circulariteit, Natuur en biodiversiteit	Gemeente	2021	Beleidsregels
Bouw van 400 energiezuinige en aardgasloze woningen <i>Op basis van coalitie-akkoord</i>	Klimaatadaptatie, Duurzaam ondernemen en circulariteit	Gemeente, Projectontwikkelaars, Woonvizier	Tot 2024	Uitvoering projecten
Gemeentelijke gebouwen duurzaam maken				
Verduurzamen gemeentelijke gebouwen - 2020: gemeentehuis - 2021: vervolgonderzoek	Klimaatadaptatie	Gemeente	doorlopend	Uitvoering (beleid/projecten)

verduurzaming gemeentelijk vastgoed				
Energiebesparing: 15% op warmte tussen 2020-2030				
Inzet van energieambassadeurs	Samenredzaamheid	Gemeente	doorlopend	Communicatie uitvoering
Prestatieafspraken met woningcorporaties. <i>Huidige prestatieafspraken lopen t/m 2021, daarna nieuwe afspraken.</i>	Duurzaam ondernemen en circulariteit, Klimaatadaptatie	Gemeente, Woonvizier, Huurdersvereniging Woonbelang	2021	afspraken
Woningeigenaren stimuleren om energiebesparende maatregelen te nemen <i>In 2020/21 o.a. via Regeling Reductie Energieverbruik</i>	Klimaatadaptatie, Samenredzaamheid	Gemeente netbeheerders, energieleveranciers, aannemers, het Regionaal Energieloket, georganiseerde wijk overleggen/platform, TEC, Opgewekt Drimmelen, bewoners	doorlopend	communicatie
Samenwerking bedrijvennetwerk Drimmelen <i>Bedrijven stimuleren te verduurzamen, mogelijk in samenwerking met buurgemeenten.</i>	Duurzame mobiliteit	Gemeente, Bedrijvennetwerk	doorlopend	Communicatie
VerLEDden van sportvoorzieningen		Gemeente	doorlopend	
Energiebesparing openbare verlichting: 50% in 2030 ten opzichte van 2013 (Klimaatakkoord)⁵				
VerLEDden Openbare verlichting <i>Op basis van afspraken in Klimaatakkoord.</i>	Natuur en biodiversiteit, Duurzame mobiliteit	Gemeente	doorlopend	Uitvoering
Opwek van duurzame energie				
Onderzoek (door derden) naar alternatieve warmtebronnen voor kassen tuinbouwgebied Plukmade en Terheijden		Gemeente, Glastuinbouw Plukmade	2020-21	Uitvoering project
Samenwerking met energiecoöperaties	Samenredzaamheid	Gemeente	doorlopend	communicatie
Samenwerkingsverband Verduurzaming Amernet	Duurzaam ondernemen en circulariteit, Tuinbouwgebied Plukmade	Gemeente, EnNatuurlijk, Tuinders Plukmade, Gemeenten Breda, Tilburg, Oosterhout, Dongen, Geertruidenberg, Stichting Behoud Zwaluws Landschap,	doorlopend	Uitvoering project

⁵ Deze doelstelling uit het Klimaatakkoord wordt door de gemeenteraad van Drimmelen wel onderschreven, maar de gemeenteraad heeft gekozen voor een scenario, waarbij we iets later die 50% energiereductie halen (in 2034), zodat we geen goede materialen bij voorbaat vervangen (is niet duurzaam). De gemeente vervangt de openbare verlichting op basis van leeftijd (armaturen na 20 jaar).

		Stichting Behoud Wagenbergs Landschap, Stichting Doordacht Duurzaam Drimmelen, ZLTO afd. Drimmelen, Stichting Energietransitie Drimmelen, Coöperatie Opgewekt Drimmelen, Enexis, woningbouwcoöperaties		
Opgewekt Drimmelen – projecten Brabant geeft Energie <i>Inwoners wekken met elkaar groene energie op, op een gezamenlijk zonnedak.</i>	Samenredzaamheid	Gemeente	2020-2021	Uitvoering 5 projecten
Energie A16 <i>Langs de A16 in West-Brabant werken bewoners, organisaties, ontwikkelaars en overheden samen aan schone energie door middel van windmolens die gepland zijn langs tussen de Moerdijkbrug en de Belgische grens.</i>	Samenredzaamheid	Gemeente, Stichting Energietransitie Drimmelen, Provincie NB, Gemeenten Moerdijk, Breda, Zundert, samen met stakeholders en inwoners	doorlopend	Uitvoering project
Onderwijs dat aansluit op werkgelegenheid, zoals in de energiesector				
Betrekken van onderwijs bij kerngroep economie	Samenredzaamheid, Duurzaam ondernemen en circulariteit	Gemeente, samen met scholen	doorlopend	Communicatie
Versterken van aandacht voor technisch onderwijs via regionale samenwerking	Samenredzaamheid	Gemeente	doorlopend	Beleid
Communicatie en bewustwording				
Communicatie energietransitie	Samenredzaamheid	Gemeente	doorlopend	communicatie
Regionaal Energieloket		Regionaal Energieloket, Gemeente	doorlopend	communicatie

3.3. Toelichting

De gemeente Drimmelen vormt in 2050 een energieneutrale gemeenschap. In 2040 zijn we al ver op weg om energieneutraal te worden. Dat is vastgelegd in onze Toekomstvisie. Het besparen van energie en het opwekken van duurzame energie zijn van belang om die ambitie te behalen.

Inwoners verwachten van de gemeente dat zij de regie neemt in de energietransitie. In de komende jaren werken we samen met inwoners en partijen in de gemeente de plannen voor de energietransitie uit. Dat gebeurt regionaal samen met 15 andere gemeenten in de Regionale Energiestrategie (RES), voor elk dorp en buurtschap in een Plan van aanpak energieneutrale dorpen, en in de Transitievisie Warmte (TVW). De komende jaren richten we ons primair op elektriciteit en warmte en de gebouwde omgeving.

Regionale energiestrategie (RES)

In de RES worden de opgaven van duurzame opwek van elektriciteit tot 2030 uit het Klimaatakkoord voor onze energieregio uitgewerkt. Daarnaast bevat de RES de Regionale Structuur Warmte (RSW), die inzicht geeft in het huidige en potentiële toekomstige aanbod van warmte, de potentiële warmtevraag, en in de huidige (en toekomstig benodigde) bovengemeentelijke infrastructuur. De Concept-RES is al vastgesteld door de gemeenteraad van Drimmelen. Een definitieve RES moet uiterlijk 1 juli 2021 worden vastgesteld.

Plan van aanpak energieneutrale dorpen

Voor elk dorp (inclusief het buitengebied en de buurtschappen) stellen we samen met de inwoners een Plan van aanpak energieneutrale dorpen op. De cijfers vanuit de RES vormen daarvoor het uitgangspunt. Dit zal medio 2021 resulteren in actieplannen voor de dorpen. Wanneer de actieplannen zijn opgesteld, wordt gekeken of het thema energietransitie in dit programma Duurzaamheid moet worden bijgesteld.

Transitievisie Warmte (TVW)

In de Transitievisie Warmte wordt inzicht gegeven in de route voor de warmtetransitie: hoe kan Drimmelen aardgasvrij worden? Daarvoor moet de bebouwde omgeving in Drimmelen voorzien worden van alternatieve warmtebronnen. Uiterlijk in 2021 stelt de gemeenteraad een Transitievisie Warmte vast met een prioritering van de wijken. Voor wijken die voor 2030 aardgasvrij worden, benoemen we in de transitievisie ook de mogelijke alternatieven voor aardgas. Om een goede beslissing te kunnen nemen, worden onderzoeken uitgevoerd naar mogelijke alternatieve warmtebronnen die aardgas in de toekomst kunnen vervangen.

Woonvisie 2017-2021

In de Woonvisie 2017-2021 van de gemeente is opgenomen dat we streven naar gemiddeld energielabel B voor alle woningen in de gemeente. Daarvoor stimuleren we woningeigenaren om hun huis te verduurzamen, bijvoorbeeld via de duurzaamheidslening, voorlichting over verduurzaming en mogelijkheid van een huisbezoek en advies door energie-ambassadeur. Over de verduurzaming van huurwoningen maken we prestatieafspraken met woningcorporaties. Nieuwbouwwoningen voldoen aan het Bouwbesluit. Omdat de huidige werkwijze met energielabels verdwijnt, kijkt de gemeente welke methode daarvoor in de plaats kan komen. Vanaf 1 januari 2021 geldt het BENG. Dit komt in de plaats van de EPC (Energie Prestatie Coëfficiënt). Nieuwbouw moet vanaf 1 januari 2021 voldoen aan het BENG.

Samenredzaamheid: energietransitie in co-creatie

De kracht van Drimmelen is dat we de energietransitie in co-creatie aanpakken, met veel verschillende lokale partijen. Gezamenlijke initiatieven, zoals het Traais Energie Collectief, zorgen bovendien voor verbinding tussen inwoners, bedrijven en maatschappelijke instanties. De kern Terheijden is door het ministerie van BZK aangemerkt als Proeftuin Aardgasvrije Wijken. In het centrum van Terheijden wordt een warmtenet aangelegd. Tevens zijn een zonneveld en 'dorpsmolen' (windenergie) gepland. Naar aanleiding van het Beleidskader grootschalige zonnevelden hebben meer kernen zich georganiseerd om met de energietransitie aan de gang te gaan.

Een goede informatievoorziening vanuit de gemeente over de energietransitie is belangrijk. Inwoners hebben aangegeven dat zij meer geïnformeerd willen worden over de energietransitie. Dat doen we onder andere via WijzijnDrimmelen.nl en de nieuwsbrief over de energietransitie.

Gemeentelijke organisatie

De gemeente wil zelf actief het goede voorbeeld geven in de energietransitie. De verduurzaming van het gemeentehuis en het besparen van energie bij de openbare verlichting zijn daar voorbeelden van. In 2019 zijn de 'quick wins' om het gemeentelijk vastgoed te verduurzamen in beeld gebracht; in 2021 voeren we een vervolgonderzoek uit. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar het thema energie, maar ook de verbinding gelegd met bijvoorbeeld klimaatadaptatie. Ook zoeken we samen met sportverenigingen naar mogelijkheden om energie te besparen.

CONCEPT

4. Duurzaam ondernemen en circulariteit

Onze ambitie in de Toekomstvisie

In 2040 zit circulair handelen in het systeem van onze gemeenschap. Grondstoffen worden maximaal hergebruikt. Afval wordt maximaal gescheiden en in feite wordt al het bedrijfs- en huishoudelijk afval gebruikt voor iets anders.

4.1. Doelstellingen

1. In 2025 nog maximaal 30 kg huishoudelijk restafval per inwoner per jaar
2. In 2040 zoveel mogelijk duurzaam consumeren met betrekking tot voedsel, energie en andere producten. We zijn zuinig met primaire grondstoffen en sluiten ketens (Toekomstvisie, concept-Omgevingsvisie)
3. Streekproducten vormen een handelsmerk als Drimmelse kwaliteitsproducten en nemen een prominente plaats in (Toekomstvisie, concept-Omgevingsvisie)
4. Gemeentelijke organisatie speelt voorbeeldrol met gemeentelijk inkoopbeleid
5. In de bouw van nieuwe huizen en de ontwikkeling van openbare ruimtes werken wij in 2040 circulair (Toekomstvisie)

Deze doelstellingen worden nog aangevuld met de duurzaamheidsdoelstellingen uit de beleidsnota's Economie en Vrijtijdseconomie.

4.2. Maatregelen

Maatregel	Koppelkansen	Partijen	Planning	Soort maatregel
2025: maximaal 30 kg huishoudelijk restafval per inwoner per jaar				
Evaluatie beleidsplan inzameling huishoudelijke afvalstoffen		Gemeente, Samen met inwoners	2020-2021	beleid
Tegengaan zwerfafval - stimuleren en motiveren zwerfafvalpakkers (zappers) - samenwerking met scholen - deelname Opschoondag		Gemeente, Samen met inwoners, scholen	doorlopend	communicatie
In 2040 zoveel mogelijk duurzaam consumeren m.b.t. voedsel, energie en andere producten				
Hergebruik van bouwmaterialen (op locatie) bij wegen		Gemeente	doorlopend	
Opstellen beleidsplan Economie met aandacht voor duurzaam en circulair ondernemen	Samenredzaamheid Energietransitie Klimaatadaptatie Duurzame mobiliteit	Gemeente, ondernemers	2020-2021	beleid
Opstellen beleidsnota vrijetijdseconomie met aandacht voor duurzaamheid en circulair ondernemen	Duurzame mobiliteit, Natuur en biodiversiteit, Energietransitie samenredzaamheid	Gemeente, Recreatief Platform	2020-2021	beleid
Opstellen landbouwvisie		ZLTO	2020 (is klaar)	
Uitwerken landbouwvisie ZLTO voor duurzaamheid		ZLTO Gemeente	2021	
Streekproducten vormen een handelsmerk als Drimmelse kwaliteitsproducten en nemen een prominente plaats in				
Promotie van streekproducten o.a. via uitvoeringsprogramma vrijetijdseconomie		Gemeente, ondernemers	doorlopend	

Amerkantse Experimentelers <i>Agrariërs ruimen een gedeelte van hun areaal in voor bijzondere teelten die ook zichtbaar en benaderbaar zijn voor het grote publiek.</i>		Stichting De Amerkant Op, agrariërs	doorlopend	
Gemeentelijke organisatie speelt voorbeeldrol met gemeentelijk inkoopbeleid (MVI)				
Actualisatie inkoopbeleid gemeente met aandacht voor duurzaamheid en social return	Samenredzaamheid	Gemeente Extern: inkoopbureau West-Brabant	2020-2021	beleid
Onderzoek naar verlenging levensduur materialen in de openbare ruimte - <i>verlichtingsmasten</i> - <i>bestrating</i>			2020-2021	uitvoering
In de bouw van nieuwe huizen en de ontwikkeling van openbare ruimtes werken wij circulair				
Kader voor duurzame en natuurinclusieve gebiedsontwikkeling <i>Nader in te vullen, zie thema energietransitie</i>		gemeente	2021	Beleid
Duurzaamheid integreren in handboek Openbare Werken.		gemeente	2021	Beleid

4.3. Toelichting

In Drimmelen streven we naar een economie waarin we duurzaam consumeren, waarin grondstoffen hergebruikt worden, en waarin streekproducten een handelsmerk zijn. Samenwerking, bewustwordingscampagnes en innovatieve oplossingen zorgen dat circulair handelen in het systeem van onze gemeenschap zit. Het thema duurzaam ondernemen en circulariteit is ook landelijk nog erg in ontwikkeling. In de komende jaren wordt er binnen de gemeente Drimmelen verder invulling aan gegeven.

Afvalbeleid

De afgelopen jaren heeft de gemeente Drimmelen al goede resultaten geboekt bij het gescheiden inzamelen van huishoudelijk afval. De doelstelling om in 2020 een afvalscheidingspercentage van 75 procent te realiseren en maximaal 100 kg restafval per inwoner per jaar over te houden, is ruimschoots behaald. In 2020 wordt het afvalbeleid geëvalueerd. Daarbij wordt gekeken of het huidige systeem met gedifferentieerde tarieven voldoet om de hoeveelheid restafval in de komende jaren nog verder terug te brengen, tot maximaal 30 kg in 2025. In 2021 werken we nieuwe opties uit voor een nieuw afvalbeleid.

Duurzaam ondernemen

Met bedrijven in de gemeente kijken we hoe het bedrijfsleven kan verduurzamen en kan bijdragen aan een circulaire economie. In 2020 starten we met het opstellen van een beleidsnota Economie en stellen we een beleidsnota Vrijtijdseconomie op. Dit hoofdstuk van het programma duurzaamheid wordt aan de hand van dat nieuwe beleid uitgebreid.

De ZLTO heeft een nieuwe landbouwvisie opgesteld. De gemeente wil nog samen met de ZLTO kijken hoe we dit kunnen uitwerken voor duurzaamheid.

Toerisme en recreatie moeten in ieder geval in balans zijn met de natuur in het buitengebied en de Biesbosch. Dit kwam duidelijk naar voren uit de participatierondes voor de Toekomstvisie en

Omgevingsvisie. In de Biesbosch wordt een recreatiezonering ingesteld, die bepaalt hoe intensieve recreatie in een bepaalde zone mag zijn.

De gemeente speelt daarbij een stimulerende rol. De mogelijkheden voor bedrijven om te verduurzamen worden actief in kaart gebracht en aangeboden aan de bedrijven. Zo kunnen zij realistische stappen zetten naar een duurzamer bedrijf.

Streekproducten

Er worden steeds meer duurzame streekproducten verkocht in de gemeente. Denk aan de initiatieven Goeie Kost en Toeristisch Traaie. Ondernemers werken daarin samen om streekproducten te promoten. Ook in de nieuwe beleidsnota Vrijtijdseconomie nemen streekproducten een prominente plaats in.

Samenredzaamheid

Een duurzame en circulaire economie kunnen we alleen samen realiseren, met inwoners en bedrijven. Samen met scholen werken we aan het tegengaan van zwerfafval. Door maatschappelijk verantwoord in te kopen draagt de gemeente bij aan een inclusieve samenleving.

Gemeentelijke organisatie

Directe invloed kan de gemeente uitoefenen via het gemeentelijk inkoopbeleid. De gemeente wil een voorbeeldrol spelen. Naar aanleiding van het rekenkameronderzoek Inkoop vond in 2020 een evaluatie van het inkoopbeleid van de gemeente plaats, een jaar eerder dan gepland. Nu vindt actualisatie van het gemeentelijk inkoopbeleid plaats. Duurzaamheid, social return en lokaal inkopen worden daarbij tegen het licht gehouden. Het geactualiseerde inkoopbeleid is in het eerste kwartaal van 2021 klaar. De doelstellingen van het geactualiseerde inkoopbeleid voor duurzaamheid en social return worden overgenomen in dit programma.

5. Klimaatadaptatie

Onze ambitie in de Toekomstvisie

**Drimmelen is klimaatbestendig en waterrobuust in 2050:
in Drimmelen heb je droge voeten en een koel hoofd.**

5.1. Doelstellingen

1. Klimaatbestendig handelen vanaf 2020
2. Vanaf 2020 in nieuwe gebieden waterneutraal bouwen
3. Groene kernen (Toekomstvisie, concept-Omgevingsvisie)
4. Gemeente, bedrijven en inwoners spelen allemaal een rol bij klimaatadaptatie (Toekomstvisie, concept-Omgevingsvisie)
5. Bovengrondse oplossingen om hemelwater op te vangen, in plaats van af te voeren via het riool (Waterbeleidsplan)

5.2. Maatregelen

Maatregel	Koppelkansen	Partijen	Planning	Soort maatregel
Klimaatbestendig handelen vanaf 2020				
Risicodialogen voeren met betrokken partijen		Gemeente	2020 -2021	communicatie
Opstellen uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie <i>Het uitvoeringsprogramma volgt uit de risicodialogen.</i>		Gemeente	2021	uitvoering
Verankeren klimaatadaptief handelen in gemeentelijke organisatie <i>Dit vloeit voort uit het uitvoeringsprogramma.</i>		Gemeente	2021-2022	organisatie
Regionale samenwerking op gebied van klimaatadaptatie		Gemeente, samen met gemeenten Altena, Oosterhout en Geertruidenberg, waterschap Brabantse Delta en Rivierenland, Brabant Water.	doorlopend	communicatie
In nieuwe gebieden waterneutraal bouwen				
Indien nodig maatregelen nemen om het waterbergend vermogen te waarborgen bij ruimtelijke ontwikkelingen in een plangebied. <i>Uitgangspunt is dat de maatregelen in het plangebied zelf plaatsvinden.</i>	Energietransitie, Duurzaam ondernemen en circulariteit, Natuur en biodiversiteit	Gemeente	doorlopend	uitvoering
Groene kernen				
Stimuleren groene daken daar waar dit effectief is.	Natuur en biodiversiteit	Gemeente	Uitwerking in 2021	communicatie

<i>O.a. via de duurzaamheidslening</i>				
Gemeente, bedrijven en inwoners spelen allemaal een rol bij klimaatadaptatie				
Actie Tegel eruit, plant erin	Natuur en biodiversiteit	Gemeente	Jaarlijks	Communicatie
Regentonnenactie		Gemeente	Jaarlijks vanaf 2021	Communicatie
Water opvangen in de glastuinbouw (waterneutraal produceren)	Duurzaam ondernemen en circulariteit	Glastuinbouw, Waterschappen		
Promoten klimaatneutrale bomen in kernen en buitengebied	Natuur en biodiversiteit	Stichting De Amerkant Op	doorlopend	Communicatie
Bovengrondse oplossingen om hemelwater op te vangen, in plaats van af te voeren via het riool				
Vermindering verharding in openbare ruimte <i>O.a. via het beleidsplan Wegen en in het beleidsplan Integraal beheer openbare ruimte</i>		Gemeente	doorlopend	

5.1. Toelichting

Inwoners van de gemeente zien de klimaatverandering om zich heen, in hun eigen tuin. Bij regen ervaren inwoners al snel wateroverlast en ook met extreme hitte en droogte krijgen we vaker te maken. Ook de agrarische sector heeft daar last van. Door samen op te trekken, met gemeente, inwoners, ondernemers en andere overheden zoals waterschappen, kunnen we de gevolgen van klimaatverandering beperken.

Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie

In 2019 is een stresstest klimaatadaptatie uitgevoerd. De klimaatatlas die daaruit volgde laat de risico's op lokaal en regionaal niveau zien. De nadruk ligt daarin op ruimtelijke gevolgen en verbanden. De atlas vormt de eerste stap in de trits 'weten – willen – werken'. Op basis van de stresstest en gesprekken met betrokkenen, wordt in 2020/2021 de tweede stap gezet (willen) door een uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie op stellen. Dat doen we op basis van risicodialogen. Klimaatadaptatie kost ruimte en kan botsen met andere doelstellingen, want de ruimte is beperkt. Door klimaatadaptatie te combineren met meer groen, de energietransitie, en toegankelijkheid, zoeken we naar slimme oplossingen.

Minder bestrating, meer groen in de kernen

Minder bestrating en meer groen zorgen dat water makkelijker in de bodem treedt en dat we minder last hebben van extreme hitte in de kernen. We zetten daarom naast het behoud van natuurparken in op het verminderen van verharding en het vermeerderen van groen in de openbare ruimte. Daarvoor moeten we anders, vanuit het klimaat geredeneerd, ontwerpen. In nieuwe gebieden bouwen we waterneutraal. Dat betekent bijvoorbeeld dat we waterdoorlatende bestrating toepassen of water opslaan in de fundering van wegen.

Buitengebied

Ook in het buitengebied wordt klimaatbestendiger gemaakt. Zo werkt de glastuinbouw, in samenwerking met het waterschap, aan klimaatadaptatie, bijvoorbeeld door zo zuinig mogelijk te beregenen.

Samenredzaamheid: stimuleren om tuinen groener te maken

Inwoners stimuleren we om hun tuinen minder te bestraten en groener te maken en om zelf regenwater op te vangen, zodat het niet via het riool afgevoerd hoeft te worden. Bewustwording is daarvoor belangrijk. Daarvoor maken we goede voorbeelden uit de eigen gemeente zichtbaar en maken we de negatieve effecten van klimaatverandering inzichtelijk.

Gemeentelijke organisatie

Als gemeente maken we de gemeentelijke gebouwen klimaatbestendig door bijvoorbeeld regenwater te hergebruiken. Bij de gemeentewerf wordt water al opgevangen. Voor de overige gemeentelijke gebouwen zijn er koppelkansen om nader uit te werken.

Regionale samenwerking

Klimaatadaptatie vraagt om regionale samenwerking. De bestaande samenwerking op het gebied van water verbreedt zich steeds verder naar regionale samenwerking op klimaatadaptatie, met buurgemeenten en ook met de twee betrokken waterschappen. Met de waterschappen wordt bijvoorbeeld samengewerkt om het overstromingsgevaar te beperken. De risicodialogen die gevoerd gaan worden geven verder antwoord op diverse vragen met betrekking tot de thema's wateroverlast, waterveiligheid, droogte en hitte. Hier wordt ook nagedacht over het slim meekoppelen van klimaatadaptatiemaatregelen met andere opgaven in de fysieke leefomgeving (werken).

6. Natuur en biodiversiteit

Onze ambitie in de Toekomstvisie

In 2040 zijn we een krachtige blauw-groene motor waar natuur, de agrarische sector en recreatie centraal staan.

6.1. Doelstellingen

1. Natuur en landschap zijn van grote waarde voor de gemeente: we zijn zuinig op de Biesbosch en zetten in op meer natuur en landschap. Ecologische verbindingzones worden gerealiseerd en groene gebieden worden met elkaar verbonden (Toekomstvisie, concept-Omgevingsvisie).
2. We zetten actief in op biodiversiteit via duurzaam en ecologisch beheer van bermen en sloten en de stimuleringsregeling landschap. Bij de inrichting van de openbare ruimte (inclusief openbare verlichting) houden we rekening met biodiversiteit.
3. We verankeren natuur, landschap en ecologie, maar ook duurzaamheid en klimaatadaptatie in ruimtelijke ontwikkelingen.
4. We versterken de samenwerking met de groenpartners en bouwen deze verder uit in 2021 en 2022.
5. We zetten samen met de groenpartners in op het vergroten van de bewustwording, betrokkenheid en participatie vanuit de inwoners en ondersteunen initiatieven en maatregelen. We communiceren vaker over de thema's natuur, landschap, biodiversiteit, duurzaamheid en klimaatadaptatie.
6. Minimaal voldoen aan wettelijke milieunormen (concept-Omgevingsvisie)

Zodra het actieplan biodiversiteit klaar is, worden deze doelstellingen waar nodig aangepast en wordt dit hoofdstuk aangevuld.

6.2. Maatregelen

Maatregel	Koppelkansen	Partijen	Planning	Soort maatregel
We zijn zuinig op de Biesbosch en zetten in op meer natuur en landschap				
Plan van aanpak voor ecologische verbindingzones en groene verbindingen opstellen en uitvoeren		Gemeente, waterschap	2022 klaar	Beleid, uitvoering
Stimuleringsregeling Landschap <i>Regeling van provincie, gemeenten en waterschappen in Noord-Brabant om landschapsbeheer door particuliere grondeigenaren te stimuleren.</i>	Klimaatadaptatie	Gemeente, Brabantlandschap, groenpartners	doorlopend	financieel
We zetten actief in op biodiversiteit				
Participeren in en aansluiten op acties vanuit het bijenconvenant regio West-Brabant		Gemeente, Groenpartners	doorlopend	Uitvoering
Heroverwegen van het oranjepijpje als ambassadeursoort en hierna passende maatregelen uitwerken		Gemeente, groenpartners	2021-2022	communicatie
Verkennen mogelijkheden om aan te sluiten bij de		Gemeente, groenpartners	2021-2022	uitvoering

landelijke database flora en fauna en verkennen mogelijkheden om op gemeentelijk niveau flora en fauna inzichtelijk te maken en te monitoren met de hulp van vrijwilligers				
<i>Afstemming tussen verschillende vakdisciplines over natuur, landschap, biodiversiteit, duurzaamheid en klimaatadaptatie (programmeer team Duurzaamheid; zie hoofdstuk 8 Borging en monitoring)</i>	Klimaatadaptatie	Gemeente	doorlopend	Communicatie, uitvoering
We verankeren natuur, landschap en ecologie, maar ook duurzaamheid en klimaatadaptatie in ruimtelijke ontwikkelingen.				
Bij werkzaamheden in de openbare ruimte zetten we in op minder verharding en het vergroten van boomvakken	Klimaatadaptatie	Gemeente	doorlopend	uitvoering
Stimuleren van groene daken waar dat effectief is, natuurinclusief bouwen, het vasthouden van water door het aanplanten van groen	Klimaatadaptatie	Gemeenten	Uitwerking in 2021	communicatie
Uitvoering Groenbeleid <i>Waaronder:</i> - beschermen waardevolle bomen - klimaatadaptieve maatregelen bebouwd gebied - uitbreiding ecologisch beheer van bermen - Richtlijn van 50 m ² openbaar groen per woning in de kernen. In concept-omgevingsvisie is aangegeven dat opnieuw gekeken moet worden naar richtlijnen voor de hoeveelheid groen.	Klimaatadaptatie, Energietransitie	Gemeente	doorlopend	uitvoering
Opstellen nieuw Programma Groen (kwalitatief groen, volgt uit concept-omgevingsvisie).	Klimaatadaptatie, energietransitie	Gemeente		
We versterken de samenwerking met de groenpartners en bouwen deze verder uit in 2021 en 2022				
Uitwerken van randvoorwaarden voor het ondersteunen van initiatieven en maatregelen vanuit inwoners en groenpartners	Samenredzaamheid	Gemeente	2021-2022	beleid
Participatief natuurbeleid - 4 keer per jaar overleg tussen gemeente en groenpartners	Klimaatadaptatie	Gemeente, samen met groenverenigingen en organisaties	doorlopend	uitvoering

- buurtbewoners bepalen mede hoe hun wijk er uit ziet en dragen bij aan beheer				
(B)oerburgerbos, de Bijenboel en de Kinderboomkwekerij	Klimaatadaptatie	Stichting De Amerkant Op, samen met bewoners, bedrijven, agrariërs en het onderwijs	doorlopend	
We zetten samen met de groenpartners in op het vergroten van de bewustwording, betrokkenheid en participatie				
Communiceren over actualiteiten binnen de thema's natuur, landschap, biodiversiteit, duurzaamheid en klimaatadaptatie en aansluiten bij themadagen rond deze thema's.		Gemeente, groenpartners	doorlopend	communicatie
Biodiversiteit onder de aandacht brengen van nieuwe inwoners	Klimaatadaptatie	Gemeente, groenpartners	doorlopend	communicatie
Deelnemen aan het project Natuur in de Wijk	Samenredzaamheid	Gemeente, Orbis, groenpartners	2021-2022	uitvoering

6.3. Toelichting

Natuur en groen spelen een belangrijke rol binnen de gemeente Drimmelen. Niet voor niks wordt de gemeente de 'blauwgroene gemeente' genoemd. Inwoners van onze gemeente geven aan dat zij het prettig vinden om in een groene omgeving te wonen, die draagt bij aan het woonplezier. Daarom is het van belang om de groene omgeving te behouden, of zelfs te werken aan meer groen.

In het [Integraal groenbeleidsplan 2017-2026](#) zijn de kaders aangegeven voor bescherming, kwaliteitsverbetering en nieuwe ontwikkelingen van groen in de gemeente Drimmelen. Daarnaast zijn uitgangspunten geformuleerd voor aanverwante onderwerpen zoals participatie, integraal groenbeheer en communicatie. De ambitie is om de algemene indruk en beeldkwaliteit van het openbaar groen te verbeteren. Ambities voor biodiversiteit zijn bepaald in de [visie Biodiversiteit in een duurzaam Drimmelen](#). In 2020 is een [Uitvoeringsprogramma biodiversiteit](#) opgesteld voor de komende twee jaren. In 2021 vindt een heroverweging plaats of en welke ambassadeursoort(en) ingezet kan of kunnen worden om het begrip biodiversiteit te laden.

De Biesbosch

In de Biesbosch, een Natura 2000-gebied, staat de natuur op de eerste plaatst. Het gebied wordt beschermd met de natuurbeschermingswetgeving. Staatsbosbeheer als grondeigenaar en de gemeenten Altena, Dordrecht en Drimmelen stellen gezamenlijk een [gebiedsvisie](#) op voor de Biesbosch. Daarin komen de thema's natuur, recreatie & toerisme, bezoekersmanagement, communicatie, educatie en duurzaamheid & klimaatadaptatie aan bod. Hierbij worden ambities en doelstellingen geformuleerd en vertaald naar projecten en activiteiten.

Een belangrijke ambitie voor de Biesbosch is het versterken van de natuurwaarden in het gebied en

het robuuster en groter maken van het natuurgebied. Hiervoor is ook de schil rond het gebied van groot belang. Het is wenselijk de schil te benutten om natuur- en landschapswaarden te versterken door het toevoegen van nieuwe natuur en/of landschapselementen. Ecologische verbindingzones dragen bij aan een betere verbinding tussen de natuurgebieden in de Biesbosch en de schil er om heen. Ook realisatie van kleinere natuur- en landschapselementen (bijvoorbeeld via de nieuwe stimuleringsregeling landschap) is hiervoor kansrijk.

Buitengebied in balans

Het buitengebied wordt gekenmerkt door open landschap. In het buitengebied zoeken we een goede balans tussen natuur, de agrarische sector en toerisme. Toerisme en recreatie zijn daarbij in balans met de natuur in het buitengebied en komen ten goede komen aan het gebied. De vrijkomende agrarische bebouwingen worden levendig gehouden door het ontwikkelen van nieuwe recreatieve bestemmingen. Zo kan in het gebied rond de Biesbosch (intensieve) recreatie worden opgevangen. Woningbouw mag niet ten koste gaan van de natuur.

Samenredzaamheid: Groenparticipatie

Het openbaar groen is voor en van de inwoners van de gemeente Drimmelen. Daarom betreft de gemeente Drimmelen inwoners op drie manieren bij de inrichting en het beheer van het groen. Dat betekent meedenken, meebeslissen en meedoen. Buurtbewoners bepalen mede hoe hun wijk er uit ziet en dragen bij aan groenbeheer. Denk aan succesvolle groenprojecten die al zijn opgezet, zoals de pluktuin in Hooge Zwaluwe.

De gemeente wil dat het onderhoud van groen beter aansluit bij de wensen van inwoners en gebruikers op een specifieke locatie. Daarom wordt uitgegaan van een integrale aanpak waarbij één partij verantwoordelijk is voor al het (groen)onderhoud in een gebied. Om te meten of inwoners tevreden zijn over de onderhoudswerkzaamheden houden we jaarlijks een enquête. Een handboek openbare ruimte en woningbouw wordt momenteel opgesteld.

7. Duurzame Mobiliteit

Onze ambitie in de Toekomstvisie

In 2040 zijn de zes kernen van onze gemeente op een duurzame manier met elkaar en met de regio verbonden. Het aantal vervuilende verkeersbewegingen in de gemeente is dan fors teruggebracht, terwijl er een goede innovatieve infrastructuur tussen de verschillende dorpskernen ligt.

7.1. Doelstellingen

1. 2025: Emissieloos OV en doelgroepenvervoer
2. 2030: Duurzaam vervoer gemeentelijke organisatie
3. Vóór 2028 realiseren van minder verplaatsingen, schonere verplaatsingen, zuinigere verplaatsingen en bevorderen van langzaam verkeer (Beleidsplan Verkeer en Vervoer, Toekomstvisie, concept-Omgevingsvisie)

7.2. Maatregelen

Maatregel	Koppelkansen	Partijen	Planning	Soort maatregel
2025: Emissieloos OV en doelgroepenvervoer				
Nieuw vervoerscontract openbaar vervoer en doelgroepenvervoer	Samenredzaamheid, Energietransitie	Provincie, Gemeente	Aanbesteding (start) 2022	financieel
2030: Duurzaam vervoer gemeentelijke organisatie				
Verduurzamen gemeentelijk wagenpark <i>Bij iedere vervanging kijken naar mogelijkheden verduurzaming.</i>	Energietransitie	Gemeente	2020-2030	uitvoering
Opstellen mobiliteitsplan medewerkers gemeente	Samenredzaamheid	Gemeente	2020-2021	project
Vóór 2028 realiseren van minder verplaatsingen, schonere verplaatsingen, zuinigere verplaatsingen en bevorderen van langzaam verkeer				
Stimuleren van gebruik elektrische auto door uitbreiding netwerk laadinfrastructuur - Aanbesteding in 2020 - regionale agenda laadinfrastructuur. Proactieve uitrol t/m 2022.	Energietransitie	Gemeente, Provincies Noord-Brabant en Limburg	2020-2022	project
Stimuleren van fietsgebruik - 2020: Opstellen actieplan Fiets		Gemeente	2020/2021	beleid
Promoten gebruik elektrische fiets - jaarlijkse elektrische fietsdag	Samenredzaamheid	Gemeente	Doorlopend	communicatie
Inzetten op gebruik deelauto's door bekendheid te geven aan gedeelde mobiliteit - Hubs - Deelauto gemeentelijke organisatie	Samenredzaamheid	Gemeente, provincie, RWB	Vanaf 2020	project
Instellen vrachtwagenverbod in alle kernen		Gemeente	2020	regelgeving
Bevorderen van schoon varen in de Biesbosch <i>Onderdeel van beleidsnota Vrijtijdseconomie</i>	Duurzaam ondernemen en circulariteit, Energietransitie	Gemeente, samen met ondernemers	doorlopend	beleid
Thuiswerken stimuleren		Gemeente	doorlopend	

7.3. Toelichting

De hoofdwegen in en rond de gemeente Drimmelen staan steeds vaker vast. De uitstoot van deze auto's heeft invloed op de leefbaarheid van onze dorpen. Met het oog op het klimaat is het van belang dat we ons slimmer en schoner gaan verplaatsen. Duurzame mobiliteit draagt niet alleen bij aan het realiseren van de klimaatafspraken van Parijs, maar ook aan een gezondere leefomgeving door schonere lucht en minder geluidshinder. We werken daaraan aan de hand van het gemeentelijk Beleidsplan Verkeer en Vervoer Gemeente Drimmelen 2018 – 2028. Daarin is ruime aandacht voor duurzame mobiliteit. Het beleidsplan richt zich op minder verplaatsingen, schonere verplaatsingen, zuinigere verplaatsingen en bevorderen van langzaam verkeer zoals fietsen en lopen.

Minder en schonere verplaatsingen

Bij de totstandkoming van een infrastructuur voor elektrisch rijden heeft de gemeente vooral een faciliterende rol. Dat gebeurt aan de hand van de Visie laadpalen. In 2021 wordt het plaatsingsbeleid geëvalueerd en de publieke laadinfrastructuur via een provinciale aanbesteding aanbesteed. Daarmee wordt invulling gegeven aan de doelstellingen en verplichtingen die zijn opgenomen in de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL, onderdeel van het Klimaatakkoord). Ook ondersteunt de gemeente verschillende initiatieven met deelauto's.

In het coalitieakkoord Een mooi en gezond Drimmelen (2018-2022) is afgesproken een vrachtwagenverbod voor alle dorpskernen in te stellen. Het verbod is inmiddels van kracht en zorgt voor minder vervuulende verplaatsingen.

Langzaam verkeer: fietsen en wandelen

Fietsen is schoon én gezond. Met een elektrische fiets is fietsen bovendien steeds vaker een goed alternatief voor de auto, ook voor langere afstanden. We stimuleren daarom fietsen, onder andere door het fietsnetwerk te verbeteren. Bredere en verbeterde fietspaden rondom de gemeente, een goed bereikbaar station, en ook sociale veiligheid door middel van goede verlichting dragen hieraan bij. Elk jaar wordt een actiedag georganiseerd om het gebruik van de elektrische fiets te promoten. In 2020 onderzoeken we of ons netwerk compleet is, of we nog schakels missen en wat de kwaliteit (subjectief en objectief) van het netwerk is. Vervolgens wordt een uitvoeringsprogramma opgesteld.

Samenredzaamheid: schoon OV en doelgroepenvervoer

Toegankelijk en schoon OV en doelgroepenvervoer dragen er aan bij dat iedereen mee kan doen. In 2019 heeft de gemeente Drimmelen het bestuursakkoord Zero Emissie doelgroepenvervoer 2025 van de Regio West-Brabant ondertekend. We ondersteunen de doelstelling om emissieloos doelgroepenvervoer te realiseren in 2025. Het nieuwe vervoerscontract voor het doelgroepenvervoer van de gemeente Drimmelen wordt in 2022 aanbesteed, gecombineerd met het openbaar vervoer.

Gemeentelijke organisatie

De gemeente kiest zelf voor duurzame voertuigen bij vervanging van het wagenpark zodat alle voertuigen in 2030 emissieloos zijn. Voor de medewerkers van de gemeente wordt een nieuw mobiliteitsplan opgesteld.

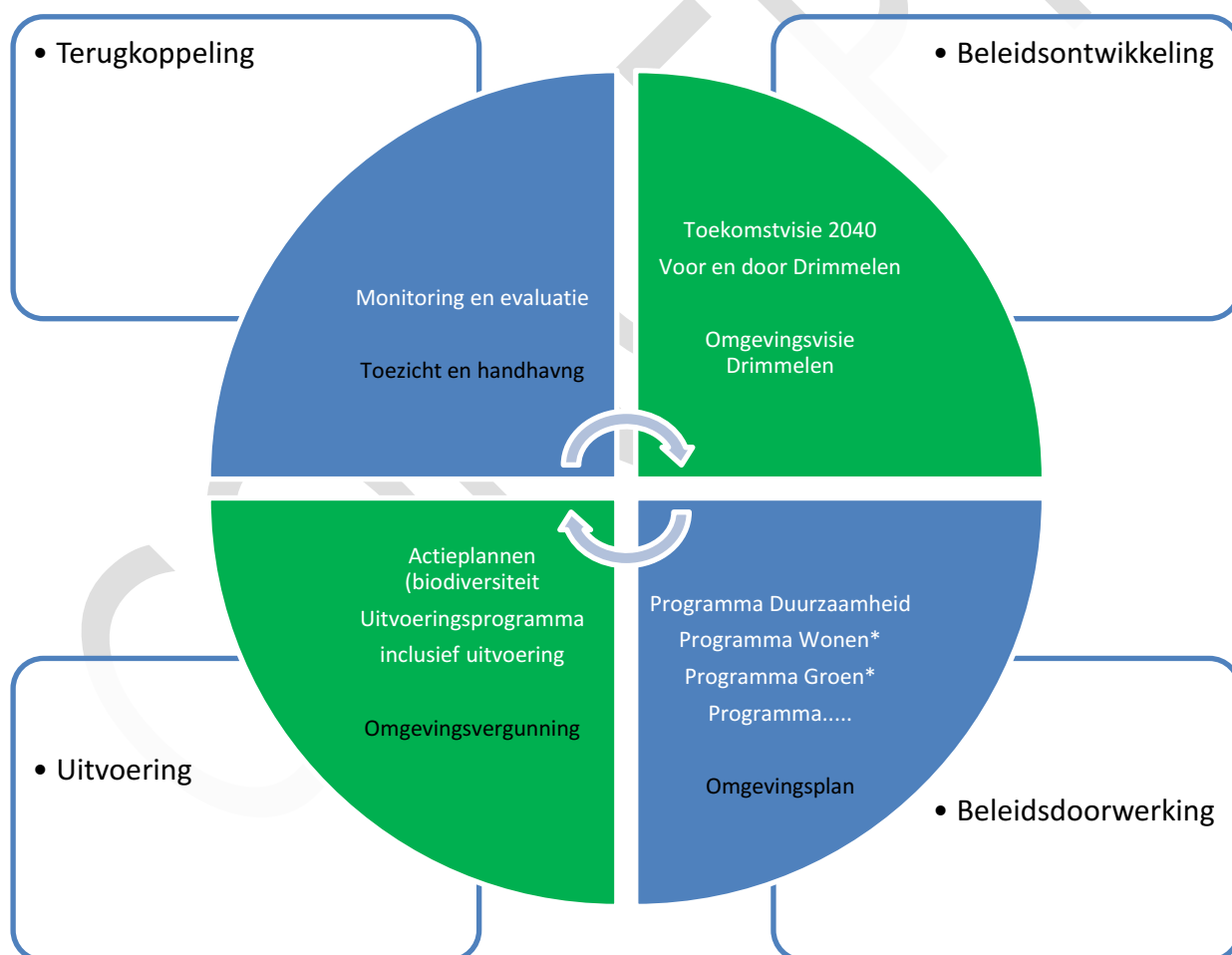

8. Borging en monitoring

8.1. Programma

Het Programma Duurzaamheid is een vrijwillig programma in de geest van de Omgevingswet. Het is dus iets anders dan een beleidsplan. In dit programma staan, net zoals in een beleidsplan, ambities en doelstellingen, maatregelen, betrokkenen en planning. Alleen kun je met een programma meer sturen. Dit gebeurt door een programmamanager. Die houdt bij of het programma ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd en stuurt waar nodig bij. De programmamanager wordt daarin bijgestaan door de trekkers van de verschillende programma's. Ofwel in dit geval de trekkers van de 5 thema's: energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaam ondernemen en circulariteit, natuur en biodiversiteit en mobiliteit (de Big Five).

Daarnaast wordt in het Programma een duidelijke link gelegd tussen de thema's (integraliteit) en met de Toekomstvisie en Omgevingsvisie van de gemeente.

* In concept-omgevingsvisie is aangegeven dat er drie programma's moeten komen: Programma Duurzaamheid, Programma Groen en Programma Wonen. Over het wel of niet opstellen van een Programma Wonen en een Programma Groen moet de raad nog een besluit nemen.

Tot slot is het programma dynamisch. Er hangt geen eindtermijn aan. Nieuwe ontwikkelingen kunnen toegevoegd worden evenals nieuwe maatregelen, doelstellingen en dergelijke. En uitgevoerde maatregelen of gerealiseerde doelstellingen kunnen worden verwijderd.

Met het opstellen van een Programma Duurzaamheid sluiten we aan bij het instrumentarium van de Omgevingswet. Omdat dit het eerste programma is van de gemeente Drimmelen zal dit programma vast nog niet helemaal voldoen aan de eisen van de Omgevingswet. Daarom spreken we ook van een programma in de geest van de Omgevingswet, een pilot. Maar met dit programma doen we ervaring op voor de programma's die nog komen.

8.2. Sturingsfilosofie

Met dit Programma Duurzaamheid willen we graag de ambities uit het programma realiseren. Dit kan de gemeente niet alleen. Hiervoor is samenwerking met verschillende stakeholders nodig. Daarnaast is niet in alle gevallen de gemeente aan zet om een ambitie of doelstelling te kunnen realiseren. De gemeente wil uitvoering van het programma op de volgende wijze sturen:

1. Zelf uitvoeren: de maatregelen die de gemeente moet uitvoeren, volgens planning ook uitvoeren. Daarmee geeft de gemeente ook het goede voorbeeld.
2. Faciliteren: ook al is de gemeente niet altijd verantwoordelijk voor de uitvoering van bepaalde maatregelen, ze kan wel de betreffende stakeholders faciliteren om realisatie mogelijk te maken. Dit kan op verschillende manieren: fysieke maatregelen (zoals beschikbaar stellen vergaderruimte), juridisch (niet in beperkingen, maar in mogelijkheden denken), financieel (leveren bijdrage of subsidie waar dit kan). Het samenbrengen van partijen (verbinden) kan ook helpen.
3. Stimuleren: de gemeente kan stakeholders ook stimuleren de afgesproken maatregelen uit te voeren. Dit kan door juridische en financiële maatregelen.
4. Co-creatie: de gemeente stelt samen met de samenleving plannen op en voert ook samen de maatregelen uit op basis van gelijkwaardigheid.

8.3. Borging

De programmamanager Duurzaamheid stuurt het Programma Duurzaamheid aan. Dit doet hij/zij samen met de trekkers van de verschillende thema's (de Big Five). Samen vormen zij het programmateam. In dit programma staat een ruime planning. De programmamanager zorgt er samen met het programmateam voor dat de uitvoering van verschillende maatregelen daadwerkelijk ingepland en uitgevoerd worden. Hiervoor wordt ook een planning opgesteld, met daaraan gekoppeld de benodigde middelen. Hierbij wordt ook duidelijk naar samenhang gezocht: slim combineren van werkzaamheden, integraal werken, samen optrekken rond communicatie-activiteiten en dergelijke. Ook worden er indicatoren opgesteld waarmee we kunnen meten of we de doelstellingen en ambities ook (gaan) halen. Ieder jaar monitoren we aan de hand van deze indicatoren (zie ook paragraaf 8.5)

De benodigde financiële middelen komen uit de betreffende budgetten van de verschillende vakafdelingen. Dit komt omdat er tot nu toe (vaak) sprake is van sectoraal beleid. De eerste jaren gaat het vooral om het uitvoeren van bestaand actueel beleid/actuele wensen uit het coalitieakkoord, waarvoor middelen beschikbaar zijn gesteld. Voor de jaren daarna moet in beeld worden gebracht wat verder nodig is om de doelstellingen en ambities uit het Programma Duurzaamheid te kunnen bereiken.

Uit de verschillende participatiesessies voor de Toekomstvisie en de Omgevingsvisie kwam nadrukkelijk als wens naar voren dat ingezet moet worden op bewustwording. Er is echter geen apart budget voor duurzaamheid beschikbaar. Bekeken moet worden of hiervoor binnen de budgetten van de verschillende vakafdelingen ruimte is. Daarnaast moet waar nodig slim gecombineerd worden. Thema's hangen samen, dus is het zinvol om bij communicatie en bewustwording samen op te trekken, intern, maar ook extern.

8.4. Communicatie, educatie en bewustwording

Uit de inbreng van bewoners en organisaties in de gemeente blijkt dat zij vergroting van bewustwording op gebied van duurzaamheid belangrijk vinden. Ook op het gebied van communicatie werken we op een integrale manier. De duurzaamheidscommunicatie wordt binnen het programmateam, samen met cluster communicatie, gecoördineerd. Daarnaast werkt de gemeente in de communicatie samen met (duurzaamheids)organisaties binnen de gemeente.

De mate waarin ingezet kan worden op bewustwording is afhankelijk van de beschikbare middelen.

8.5. Monitoring

Naast aansturing door de programmamanager wordt de voortgang van het programma Duurzaamheid Drimmelen ook jaarlijks geëvalueerd en gemonitord middels een voortgangsrapportage. Daarvoor bepalen we indicatoren aan de hand waarvan we de stand van zaken kunnen meten. Via onder andere de Klimaatmonitor zijn basisdata beschikbaar voor diverse thema's van dit programma. Deze data, aangevuld met gegevens vanuit de gemeentelijke organisatie, gebruiken we om de impact van maatregelen te monitoren. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om de volgende indicatoren.

Energietransitie

- Aantal nieuwbouwwoningen met EPC-0 in relatie tot totaal aantal nieuwbouwwoningen
- Energieverbruik binnen de gemeente
- Opwek duurzame energie (zon, wind, etc)
- Warmtevraag ten opzichte van nu
- Monitoring rondom labeling.

Duurzaam ondernemen en circulariteit

- Hoeveelheid huishoudelijk restafval per inwoner per jaar
- Percentage afvalscheiding huishoudelijk afval

Klimaatadaptatie

- % verhard oppervlak binnen de gemeente

Natuur en biodiversiteit

- Aantal gerealiseerde Ecologische Verbindingszone's

Duurzame mobiliteit

- Aantal laadpunten

Daarnaast wordt de stand van zaken per maatregel uit dit programma in de voortgangsrapportage opgenomen. Deze voortgangsrapportage wordt voorgelegd aan de raad. Aan de hand van de jaarlijkse rapportage kan het programma Duurzaamheid zo nodig worden bijgesteld.

In deze jaarlijkse rapportage gaan we ook in op onze ervaringen met het instrument programma:

- Waar lopen we tegenaan?
- Waar moeten we bijsturen/ontwikkelen?
- Wat moeten we nog doen om dit programma door te ontwikkelen tot een echt vrijwillig programma op basis van de Omgevingswet?
- Wat betekenen de ervaringen voor de nog op te stellen programma's?

Hierin nemen we ook de landelijke ontwikkelingen rond het instrument programma mee.

8.6. Maatregelen

Maatregel	Koppelkansen	Partijen	Planning	Soort maatregel
Communicatie, bewustwording en educatie				
Brede duurzaamheidscommunicatie <i>O.a. via Wij zijn Drimmelen</i>	Alle thema's	Gemeente Bedrijven Organisaties Inwoners	doorlopend	communicatie
Met schoolbesturen de mogelijkheden bespreken om schoolgebouwen en onderwijs onderwijs te verduurzamen	Alle thema's	Gemeente, schoolbesturen	doorlopend	communicatie
Evaluatie en waar nodig aanpassen van de vaste duurzaamheidsparagraaf in college- en raadsvoorstellen	Alle thema's	Gemeente	2021	Beleid
Monitoring + borging				
Uitwerken monitoringsinstrument (voortgangsrapportage) programma duurzaamheid (o.a. het bepalen van de indicatoren)	Alle thema's	Gemeente	2021	monitoring
Voortgangsrapportage programma duurzaamheid Drimmelen	Alle thema's	Gemeente	Jaarlijks	Monitoring
Uitwerking programma in planning, middelen en capaciteit	Alle thema's	Gemeente	2021	Borging

